

Ještě k Rádlově profesuře [1985]

Do předloňského Sborníku k 65. výročí vzniku Československé republiky přispěl také K. Žádný (pseudonym) víc než padesátistránkovou prací spíše esejistického charakteru „Emanuel Rádl – náš současník“. Pochopitelně je možno mít na leccos jiný názor, než má pisatel, ale v jedné věci se cítím povinen formulovat svou výhradu hned, nikoliv jen při vhodné věcné souvislosti. K. Žádný vyslovuje svou domněnku, že po vzniku republiky došlo k jakémusi „rozladění“ ve vztazích mezi Rádlem a Masarykem, a opatrnými, nicméně fakticky nikterak nedoložitelnými slovy se opírá o to, že jsem prý na jeho „šťouravou otázku“ připustil, že Rádl byl zklamán, když se při dělení fakulty na filosofickou a přírodovědeckou Masaryk nezasadil o to, aby Rádl mohl „setrvat na filosofii“. To je tedy neporozumění a omyl. Možná byl Rádl zklamán, že nemohl přednášet na filosofické fakultě, kam – posuzováno dnes z odstupu – nepochybně patřil. Ovšem musíme si být vědomi toho, že Rádl se habilitoval jako biolog a že se mohl vedle experimentálních prací ryze biologických vykázat jen svými pozoruhodnými *Dějiny vývojových teorií*, tedy prací z přírodních věd, a – nepočítáme-li sbírečku *Úvah vědeckých a filosofických – svou Romantickou vědou*. V žádném případě nemohlo dojít k tomu, aby přešel bez problémů na pozdější filosofickou fakultu, nýbrž pouze v podobě nějakého výjimečného postupu. A proti této možnosti se postavil František Krejčí, jehož stanovisko bylo pochopitelně prakticky rozhodující. Jeho důvodů se mohu jen domýšlet, ale jsem přesvědčen, že nejsem vzdálen pravdy. Krejčí si Rádla vážil (i jako myslitele), ale hluboce s ním nesouhlasil v celkovém zaměření. Když habilitoval J. B. Kozáka, mohl doufat, že Kozák zůstane blízek pozitivismu alespoň v té míře, která odpovídala jeho tehdejším východiskům. To však neplatilo u Rádla, který byl ve svých filosofických pozicích již od počátku pozitivismu vzdálen. Krejčí, který musel uvažovat před odchodem do důchodu o svém nástupci (v pozitivistické linii), dal přednost šedivému a – přinejmenším později – nudnému Královi před provokujícím, ale oslnivým Rádlem. Mám za to, že o tom nemohl mít ani Rádl žádných pochybností, že Krejčímu vyhovovat nebude.

Ale proč by to mělo vyvolat nějaké „rozladění“ v Rádlově vztahu k Masarykovi? Domněnka K. Žádného, že prezident republiky mohl mít nějaký vliv na převedení Rádla na novou Filosofickou fakultu z té části původní fakulty, která se osamostatnila jakožto přírodovědecká, je prostě anachronismem. Tenkrát si univerzita vehementně bránila své akademické svobody, a tudíž i své privilegium rozhodovat o jmenování profesorů (a udělování tzv. *venia docendi* atd.) sama. – Ani další Žádného argumenty nikterak nepřesvědčují. Rádl prý nepatřil mezi pátečníky. Inu ovšem, to není žádným tajemstvím. Ale to přece byla společenská záležitost, a mezi pátečníky zdaleka nepatřili jen „masarykovci“; prvním ne-masarykovcem

byl sám hostitel, jeho „Hovory“ (speciálně 3. díl) průkazně dosvědčují, že Masarykovi myšlenkově prostě nerozuměl. Stejně špatným argumentem je posuzovat Rádlův vztah k Masarykovi podle jednoho nevýznamného článku. Vždyť přece dobře známe, jaké malicherné náhody mají vliv na to, zda se ten či onen účastní příspěvkem na nějakém sborníku nebo neúčastní. Kdoví kolik času měl Rádl na své psaní, kdoví co důležitého měl v té době před sebou, atd. atd. A kromě toho: jen s velkou opatrností musíme postupovat, když jde o posouzení vztahu nějakého myslitele k jinému mysliteli. U Rádla to platí dvojnásob. Rozhodující je něco docela jiného. Je třeba posoudit, jak Rádl pochopil Masaryka, co si z něho osvojil, v čem pokračoval v jeho linii, v čem šel za něho a nad něho, avšak aniž by na něj přestal navazovat. Když Rádl třeba Masaryka ve *Válce Čechů s Němci* kritizuje, kritizuje ho vlastně z jeho vlastních, ale důsledněji domyšlených pozic. To je něco jiného, než kdyby se od Masaryka odvrátil.

Za první republiky se Masaryka dovolávalo mnoho myslitelů; tak např. František Krejčí (o kterém Patočka prohlásil, že „viděl a věřil v Masarykovu velikost a v Masarykovu hvězdu“; ale „vykládal si jej po svém a vši mocí své autority Masaryka podpíral“) a také jeho následovník Josef Král. To muselo dráždit člověka, který Masaryka pochopil hlouběji než jiní. Proto byl *de facto* z vnitřních důvodů nucen se v řadě polemik soustředit na ty momenty a na ta místa v Masarykovi, na která se mohli právě ti málo nebo nic nechápající přívrženci odvolávat. Povrchnímu čtenáři se proto může zdát, že Rádl se staví proti Masarykovi. A v jistém smyslu to také je pravda. Nicméně hlubší porozumění ukáže, že „hlavní skutečný pokračovatel, který šel s Masarykem za Masaryka, byl Emanuel Rádl“; cituji tu formulaci opět Patočkovu. V ústech Patočkových to není chvála, nýbrž spíše respekt. Patočkovi neseseděl ani Masaryk, ani Rádl a měl s tím velkou práci, jak udržet svou distanci od nich a přesto jim být práv. Velice však o obojí usiloval. Jednou v diskusi upozornil: „První republiku si tu nesmíme příliš idealizovat. Univerzita, kupříkladu, byla špatná... Ve filosofii to bylo přímo hrozné, na fakultě byl jediný člověk, Rádl, který nám něco řekl.“ A jinde: „Rádl byl snad jediný masarykovský filosof, který věděl, v čem je třeba Masaryka korigovat, v čem nyní musíme dovršit původní Masarykův program, Masarykovu výzvu: výzvu k udržení *demokratického* státu (nejen státu národního). To ztroskotalo. Ne proto, že nás někdo ve světě opustil, ale že my jsme nebyli na výši tohoto Masarykova úkolu.“

A poslední bod. K. Žádný konstatuje, že v *Útěše z filosofie* není Masaryk vůbec jmenován. Ale to je polopravda. O Masarykovi se tam mluví: „Náš profesor pak nám připomínal: Studujte moderní literaturu, ale nevěřte nosorožcům... ‚Nevěřte‘, říkal, ‚titánům; krásný a veliký život není ve vzpouře, nýbrž ve všední práci““ Žádného metodou by bylo možno dokazovat, že ve vězení přestal být Gramsci marxistou, neboť mluví „jen“ o jakési filosofii praxe.

Prosím tedy čtenáře Žádného textu, aby si opravili nesprávný dojem, jako bych snad „připustil“, že na Žádného dohadech je něco oprávněného. A rád bych obrátil jejich zájem od filosofických drbů (ať už pravdivých, či nepravdivých) ke skutečně relevantním myslitelským vztahům.